

Ders : 000

Konu : Hz. Ali (r.a.) - (657-661) - 1

HZ. ALİ (R.A.)**SOYU:**

Hız. Peygamber (s.a.v.)'in damadı, Hulefâ-i Râşidîn'in dördüncüsüdür. Hicretten yaklaşık yirmi iki yıl önce (m. 600) Mekke'de doğmuştur. Babası Ebû Tâlib, annesi de Fâtıma bint Esed b. Hâşim'dir. Ebû Tâlib'in en küçük oğludur. Hız. Ali (r.a.) doğduğu zaman Peygamberimiz (s.a.v.) ona "Ali" ismini vermiş, annesi de ona "Haydar" adını vermiştir.¹

Peygamberimiz (s.a.v.), küçük yaşından itibaren Amcası Ebû Tâlib'in himayesinde kalmış, onun korumasında bulunmuştu. Peygamberimiz (s.a.v.) 36 yaşında iken Mekke'de çok şiddetli bir kıtlık olmuştu. Ebû Tâlib, kalabalık bir aileye sahip olduğu için daha fazla sıkıntı çekiyordu. Bu sebeple Peygamberimiz (s.a.v.), amcasına yardım etmek ve yükünü hafifletmek için Hız. Ali'yi yanına almak istedi ve amcalarının en zengini olan Hız. Abbas'a:

"Ey amca! Biliyorsun ki, kardeşin Ebû Tâlib'in çocukları çoktur. Şu kıtlık ve açlığı görüyorsun. Kalk Ebû Tâlib'e gidelim, onun aile yükünü biraz hafifletelim. Oğullarından birini ben yanıma alayım, birisini de sen yanına alırsın." dedi. Hız. Abbas (r.a.) da bunu kabul etti.²

Hız. Ali (r.a.), beş yaşından itibaren hicrete kadar Resulullah (s.a.v.)'in yanında büyümüştür.³

Hız. Ali (r.a.), ortaya yakın kısa boylu, koyu esmer tenli, iri siyah gözlü olup sakalı sık ve genişti; yüzü güzeldi, gülümserken dişleri görünürdü. Kendisine Hız. Peygamber tarafından verilen "Ebû Tûrâb" lakabından başka "el-Murtazâ" ve "Esedullahi'l-galib" gibi lakapları da vardır. Çocukluğunda puta tapmadığı için daha sonraları "Kerremallahu vecheh" dua cümlesiyle anılmıştır.⁴

İSLAM'A GİRİŞİ VE FAZİLETİ:

Hız. Ali (r.a.), Resûlullah (s.a.v.)'in peygamberliğine ilk iman edenlerdendir. Bu sırada yaşının dokuz, on veya on bir olduğu rivayet edilir. Hız. Hatice'den sonra, yaşına göre, çocuklar arasında ilk inanan ve Hız. Peygamber'le birlikte ilk namaz kılan kimsedir.

Hız. Peygamber (s.a.v.), Mekke müşriklerinin eza ve cefalarını gittikçe artırmaları ve hatta kendisini öldürme hazırlıklarına girişmeleri üzerine Medine'ye hicret etmeye karar verdi. Hız. Ali'yi, kendisini öldürmeye gelecek müşrikleri oyalamak ve yokluğunu gizlemek maksadıyla Mekke'de bıraktı. O da geceyi Peygamber'in yatağında geçirerek onun evde olduğu kanaatini uyandırdı. Daha sonra da Hız. Peygamber'in kendisine bıraktığı emanetleri sahiplerine iade edip, Mekke'den ayrılarak Kubâ'da Hız. Peygamber'e yetişmiştir. Hicretin beşinci ayında Muhacirler ile Ensar arasında yakınlık ve dayanışma sağlamak amacıyla kurulan kardeşlik sırasında Hız. Peygamber Hız. Ali'yi kendisine kardeş olarak seçmiş, hicretin 2. yılının son ayında da onu kızı Fâtıma ile evlendirmiştir. Bu evlilikten

¹ İslam Tarihi, M. Asım Köksal, C.12 sh.119

² İslam Tarihi, M. Asım Köksal, C.12 sh.118

³ TDV İslam Ansiklopedisi, C.2, sh.371

⁴ TDV İslam Ansiklopedisi, C.2, sh.374

Hasan, Hüseyin ve ölü doğan Muhsin adlı erkek çocukları ile Zeyneb ve Ümmü Külsûm adlı kız çocukları olmuştur. Hz. Ali, Hz. Fâtıma'nın sağlığında başka evlilik yapmamıştır. Hz.Fâtıma'nın vefatından sonra ise birçok defa evlenmiş ve çok sayıda çocuğu dünyaya gelmiştir.⁵

Hz. Ali (r.a.)'ın, İslâm'ın yayılış tarihinde ve müslümanlar arasındaki ilim, takvâ, ihlâs, samimiyet, fedakârlık, şefkat, kahramanlık ve şecaat gibi yüksek ahlâkî ve insanî vasıflar bakımından müstesna bir mevkiye sahip bulunduğunu, Kur'an ve Sünnet'i en iyi bilenlerden biri olduğunu hemen hemen bütün kaynaklar ittifakla belirtir.

Hz. Ali Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber başta olmak üzere hemen hemen bütün gazve ve seriyelere katılmış, bu savaşlarda Resûl-i Ekrem'in sancaktarlığını yapmış büyük kahramanlıklar göstermiştir. Uhud'da ve Huneyn'de çeşitli yerlerinden yara almasına rağmen Hz. Peygamber'i bütün gücüyle korumuştur.

Hz. Peygamber Hayber kuşatması sırasında, sancağı bir gün sonra Allah ve Resulü'nü seven birine vereceğini ve zaferin onun eliyle kazanılacağını söylemişti. Bu müjde, Hz. Ömer (r.a.)'ı bile heyecanlandırmış, fakat Hz. Peygamber sancağı Ali b. Ebû Tâlib'e vermiş ve fetih gerçekleşmişti.⁶

Hz. Ali (r.a.), Hayber'de ağır bir demir kapıyı kalkan olarak kullanmış ve bu seferin zaferle sonuçlanmasın da büyük payı olmuştur. Tebuk Gazvesi'nde ise Hz. Peygamber'in vekili olarak Medine'de kalmıştır.

Hz. Ali, Hz. Peygamber'e kâtiplik ve vahiy kâtipliği yapmış, Hudeybiye Antlaşması'nı da o yazmıştır. Evs, Hazrec ve Tay kabilelerinin taptıkları putlarla Mekke'nin fethinden sonra Kâbe'deki putları imha etme görevi ona verilmiştir. Hicretin 9. (631) yılında hac emîri olarak tayin edilen Hz. Ebû Bekir'e Mina'da yetişip o sırada inmiş bulunan Tevbe sûresinin ilk yedi âyetini okumak, ayrıca müşriklerle müslümanların bu yıldan sonra hacda bir arada bulunamayacağını ve hiç kimsenin Kâbe'yi çıplak tavaf edemeyeceğini bildirmek üzere Peygamber tarafından görevlendirilmiştir. Hz. Peygamber vefat ettiğinde cenazenin yıkanması ve benzeri hizmetleri, vasiyeti üzerine Hz. Ali ile Resûlullah'ın yakın akrabasından Abbas, oğulları Fazl ve Kusaym ile Usâme b. Zeyd yapmışlardır.

Hz. Ali, ashâb-ı kirâm arasında Kur'an, hadis ve özellikle fıkıh alanındaki bilgileriyle kendini kabul ettirmiş bir otoritedir. Rivayet ettiği hadislerin çoğu fikhî konulara aittir. Rivayet ettiği hadislerin tamamı 586'dır.⁷

Kur'ân-ı Kerîm konusundaki derin bilgisinden faydalanmak isteyenleri kendisine soru sormaya teşvik eder, âyetlerin nerede ve ne zaman nâzil olduğunu çok iyi bildiğini söylerdi. Zira Hz. Peygamber daha hayatta iken Kur'ân-ı Kerîm'in tamamını ezberlemiş bulunan ve onun meselelerine hakkıyla vâkıf olan sayılı sahâbîlerden biri de o idi.

Haricilerin reislerinden Abdullah b. Kevvâ, Hz. Ali'ye:

-Sünnet, Bid'at, Cemaat ve Cemaattan ayrılma kelimelerinden murad nedir? diye sordu. Hz. Ali (r.a.) ona şöyle dedi:

-Ey İbn-i Kevvâ! Sen soruyu bellemişsin. Şu hâlde cevabını da anlayıp belle. Sünnet; vallahi-Muhammed (s.a.v.)'in sünnetidir. Bid'at, onun sünnetie aykırı olan şeylerdir. Cemaat, az da

⁵ TDV İslam Ansiklopedisi, C.2 sh.371

⁶ Müslim, Fezâilü's-sahâbe 32

⁷ TDV İslam Ansiklopedisi, C.2 sh.375

olsalar, hak ehlinin bir şey üzerinde toplanmalarıdır. Cemaattan ayrılma da çok da olsalar, bâtil ehlinin bir şey üzerinde birleşmeleridir.⁸

Hz. Ali (r.a.), Yemen’de kadılık yapmıştır. Hz. Peygamber Hâlid b. Velîd’den sonra onu bu görevle Yemen’e göndermek istediği zaman, kendisi ilmî durumunun böyle bir vazifeyi başarıyla yürütmeye elverişli olmadığını ileri sürmüştü, fakat Hz. Peygamber (s.a.v.), elini onun göğsüne koyarak kendisini teskin etmiş, Allah Teâlâ’nın ona doğruyu ilham edeceğini ve hakkı söyleteceğini belirterek tereddütlerini gidermiş, orada nasıl hükmetmesi gerektiğini öğretmiştir.⁹

Vedâ haccında Hz. Peygamber’le birlikte haccetmek için Yemen’den yola çıkmış ve Mekke’de buluşmuşlardır. Onun hukuk bilgisi ve hüküm vermedeki başarısı Hz. Ömer tarafından, “En isabetli hüküm verenimiz Ali idi” şeklinde ortaya konulmuştur.¹⁰ Bu sebeple ilk üç halife önemli meselelerde onun fikrini almayı ihmal etmemişlerdir.

HALİFELİĞİ:

Hz. Osman şehid edilince Ümeyye soyuna mensup olanlar Medine’den süratle uzaklaşmış ve böylece şehir bütünüyle isyancıların hâkimiyetine girmiştir. Daha sonra Abdullah b. Ömer, Sa’d b. Ebû Vakkas, Muğîre b. Şu’be, Muhammed b. Mesleme ve Üsâme b. Zeyd’in de aralarında bulunduğu ashap mescidde toplanarak yeni halife seçimine gitmişlerdir. Hz. Ali (r.a.), kendisine yapılan hilâfet teklifini orada bulunan Talha ve Zübeyr’e yöneltmiş, fakat ısrar üzerine biatı kabul etmiştir. Bu biatın tarihi hakkında kaynaklarda farklı rivayetler bulunmaktadır. Bir kısmına göre biat, Hz. Osman’ın şehid edildiği gün bir kısmına göre ise beş gün sonra olmuştur.

Hz. Ali (r.a.), halife seçildiği zaman, Müslümanlar arasında siyasi huzursuzluklar vardı. İslâm’dan dönen bazı gruplar huzursuzluklar çıkarıyorlardı. Bazı yerlerin halkı valilerden memnun değildi. Bazı sahâbîler Hz. Osman’ın katilinin bulunması için sabırsızlanıyordu.

Biattan sonra Hz. Ali’yi bekleyen en önemli mesele, Hz. Osman’ın katillerinin cezalandırılması idi. Ancak ortada belirli bir katil yoktu. Sayıları binleri bulan bir kalabalık: “Osman’ı hepimiz öldürdük” diyorlardı. Halifenin şehre, tamamen hâkim durumda olan âsilerle hemen başa çıkamayacağı açıktı. Bu durumda ortalığın yatışmasını beklemek en doğru yoldu. Yeni halifeyi bu karara sevkeden muhtemel sebeplerden biri de kendisine fiilen yalnız Medine’de biat edilmiş olması, diğer vilâyetlerde durumun henüz aydınlığa kavuşmamış bulunması idi. Nitekim Şam valisi ve Hz. Osman’ın yeğeni Hz. Muâviye, kendisini biata davet için gelen elçiye, Ali’nin isyancıların suç ortağı olduğunu iddia ederek red cevabı vermiş ve Osman’ın kanını dava edeceğini göstermişti. Bunun üzerine Hz. Ali, önceleri Hz. Osman’a karşı muhalefeti desteklerken şimdi kendisini halife olarak tanımak istemeyen Hz. Âişe’yi, ayrıca dört ay sonra Âişe’nin saflarına katılan Talha ve Zübeyr’i itaata davet için acele kuvvet toplamak ve Basra üzerine yürümek zorunda kaldı.¹¹

Maalesef Müslümanlar arasında savaş oldu. Hz. Talha (r.a.), Hz. Âişe (r.anha) ve bazı taraftarları birleşip Hz. Ali’ye karşı savaştılar. Hz. Âişe (r.anha) bu savaşta deve üzerinde savaştığı için bu savaşa “Cemel Savaşı” denir.¹²

⁸ Hayâtü’s-Sahâbe, M. Yusuf Kândehevî, C.2, sh.80

⁹ Ebû Dâvûd, Akdiye 6; Tirmizî, Ahkâm 5

¹⁰ Buhârî, Tefsîr 2

¹¹ TDV İslam Ansiklopedisi, C.2 sh.372-372

¹² Kısas-ı Enbiya, Ahmet Cevdet Paşa, C.1, sh.513-522

Hz. Ali (r.a.)'a Cemel olayı isyancılarının durumu sorulunca:

-Onlar kardeşlerimizdirler. Haksızlık edip bize karşı geldiler. Onlarla savaştık. Şimdi ise yola gelmiş bulunuyorlar. Biz de onlardan vazgeçiyoruz, diye cevap verdi.¹³

Şam valisi Hz. Muâviye ile Hz. Ali (r.a.) arasında yapılan savaşa da “Sıffın Savaşı” denir. Savaş çok şiddetli oldu ve 70.000 müslüman öldü.¹⁴ Hz. Muâviye yenilmek üzereyken bazı askerleri mızraklarına Kur’ân-ı Kerîm yaprakları taktırarak; “Kur’an’ın hakemliğini istiyoruz.” dediler. Hz. Ali (r.a.) bunun hile olduğunu anladı ama taraftarları anlamadılar ve Hz. Muâviye’nin hakemlik isteği kabul edildi. Aralarında birer hakem seçtiler. Hz. Ali (r.a.)’ın hakemi Ebû Mûsâ el-Eş’arî, Hz. Muaviye’nin hakemi de Amr b. As oldu.

Hakemler, önce Dumetülcendel’de ve Ezruhta olmak üzere iki kere toplandılar. Bu toplantıların neticesinde Hz. Ali ve Hz. Muaviye’nin azledilerek, yeni halifenin bir şûra tarafından seçilmesine karar verdiler. Bu karar önce Hz. Ali (r.a.)’ın hakemi Ebû Mûsâ el-Eş’arî tarafından açıklandı. Söz sırası Hz. Muaviye’nin hakemi de Amr b. As’a gelince o, hilafet makamına Hz. Muaviye’yi tayin ettiğini açıkladı. Ebû Mûsâ, buna itiraz etti ama netice değişmedi. Böylece hilafet meselesi çıkmaza girmiş oldu.¹⁵

Bu kararı herkes kabul etmediği için huzursuzluk devam etti. Bu sebeple Hakem olayına karşı çıkan ve Hz. Ali’nin ordusunda ayrılan ve çoğunluğu Temim kabilesinden olan 10.000 kişilik yeni bir grup ortaya çıktı. Bu gruba “Hâricîler” denir. Bunlar, Hz. Ali ve Hz. Muâviye’nin ikisine de karşı idiler. Bunlar Hz. Ali (r.a.) ile Kûfe’ye dönmeyip Kûfe yakınlarındaki Harura’ya çekildiler. Hz. Ali (r.a.), Harura’ya giderek bu grupla konuştu. Bunlardan 6000 kişi halifeyle beraber Kûfe’ye döndü. Geriye kalan 4000 kişi ise Nehrevan’a gitti.¹⁶

Hâricîler; Hz. Ali’yi, Hz. Muâviye’yi ve Hz. Amr bin As’ı öldürmek istiyorlardı.¹⁷

Hz. Ali (r.a.) sabah namazını kıldırırken Hâricîlerden İbn-i Mülcem tarafından şehit edildi.¹⁸ Şehit edildiği zaman 63 yaşındaydı.

Hz. Muâviye yaralı olarak kurtuldu. Amr bin As camide olmadığı için kurtuldu (661). Hz. Ali (r.a.)’ın vefatından sonra altı ay kadar da oğlu Hz. Hasan (r.a.) halifelik yaptıysa da 30 yıllık “Hulefâ-yi Râşidin” dönemi bu şekilde sona ermiş oldu.

¹³ a.g.e. M. Yusuf Kândehevî, C.3, sh. 13

¹⁴ TDV İslam Ansiklopedisi, C.2 sh.372-373

¹⁵ TDV İslam Ansiklopedisi, C.2, sh.374

¹⁶ TDV İslam Ansiklopedisi, C.2, sh.373

¹⁷ a.g.e. Ahmet Cevdet Paşa, C.1, sh.546-560

¹⁸ a.g.e. Ahmet Cevdet Paşa, C.1, sh.587

Hicret esnasında Resûle vekil,
Hayberin Fâtîhi, her işte ehil!..

Peygamber damadı, o güzel insan,
Fâtıma'yı hoşnut etti her zaman.

Onun zamanında : Cemel ve Sıffîn,
Nice kanlar aktı, bulandı zemin...

Cennet çiçekleri; Hasan-Hüseyin,
Babaları şehîd; iki şehidin!...

Zülküf Gül

Alınacak Dersler:

1. Emanet olarak bırakılan şeyler, sahiplerine iade edilmelidir. Emanete ihanet, nifak alâmetidir.
2. İlim, takvâ, ihlâs, samimiyet, fedakârlık, şefkat ve şecaat, müslümanın sahip olması gereken üstün vasıflardandır.
3. Kur'an ayetlerini, kendi heva ve hevesine göre anlayanlara dikkat edilmeli, ayetlerde Murad-ı İlahî'nin ne olduğunu iyi anlamalıyız.
4. Müslümanlar; aralarında ihtilafı değil, ittihadı ön plana almalıdırlar.
5. Tarihte, müslümanlar arasındaki ihtilaflarda taraf olunmamalı, haklı-haksız tasnifine girilmemeli ve ashaba dil uzatılmamalıdır.

Not: Bu hafta;

1. Bu dersi bir grup arkadaşlarımızla işleyelim.
2. Haricilerin, görüşlerini araştıralım. Günümüzde bu anlayışta olanların davranışlarını değerlendirelim.